

साहसी र निडर महिला डाँटी शेर्पा



जन्म : वि.सं. १९७९

मृत्यु : वि.सं. २०१९ भाद्र

साहसी र निडर महिला : डाँटी शेर्पा



- सुशिला श्रेष्ठ

निरंकुश पंचायती व्यवस्थाको विरुद्ध वाममोर्चा र नेपाली कांग्रेस मिलेर संयुक्त जन आन्दोलन संचालन गर्ने निर्णय गरे पछि नेपाली जनतामा आशाको किरण पलायो। नेपाली जनता एकजुट भएर पंचायती व्यवस्थाको विरोधमा लडे। जनताको वलिदान पूर्ण प्रयत्नले पंचायती व्यवस्था २०४६ सालमा समाप्त भयो र बहुदलीय संसदीय व्यवस्थाको स्थापना भयो। बहुदलीय व्यवस्था ल्याउन भूमिका खेल्ने पार्टीका नेता तथा कार्यकर्ताहरुको जिल्ला जिल्लामा भ्रमणहरु शुरु भयो। म पनि विभिन्न जिल्लाहरुमा गएँ। यसै क्रममा म सोलुखुम्बु पुगेँ।

क.मनकुमार गौतम र म नेकपा (एमाले) को तर्फबाट सोलुखुम्बु गएका थियौँ। हामी सोलुको विमानस्थल फाप्लुमा ओर्लियौँ। फाप्लु हिउँले टम्म ढाकिएको थियो। हिउँ टाढाबाट हेर्दा राम्रो देखिए तापनि यसले चिसो भने बढाई दिएको थियो। तर सोलुखुम्बुका फूलमाला र अविर बोकेका उत्साहित जनताको मुहारले गरेको स्वागतले मनमा न्यानो संचार गरिदियो। त्यहाँ काठमाण्डौँबाट नेताहरु आउने भनेर साथीहरुको ठूलै जमघट भएको थियो। हामी विमानस्थल छेउकै निमा शेर्पाको होटलमा वास वस्यौँ।

भोलिपल्ट फाप्लुमा खाना खाएर हामी जुलुसका साथ सल्लेरी बजार आयौँ। मानिसहरुको जमात निकै ठूलो थियो। सल लेरी बजार जुलुसले परिक्रमा गरिसकेपछि आमसभामा परिणत भयो। जिल्लाका नेताहरुले सोलुका जन समुदायलाई संबोधन गर्नु भयो। मैले पनि संबोधन गरेँ। मैले संबोधन गर्दा सोलु जिल्लाकी संघर्षशिल छोरी डाँटी शेर्पिनीको चर्चा चलाएँ। पंचायत शासन कालमा एकलै मुद्दा खेपेर सामन्तिहरुको अन्याय अत्याचारको विरुद्ध संघर्ष गरेकी डाँटीको मैले सुनेका कुराहरुको चर्चा चलाए। उहाँको लासलाई लिखु खोलामा टुक्रा टुक्रा पारेर फ्याँकि उहाँको रगतले सप्तकोशी रंगिएको र डाँटीको रगत मिसिएको पानीले जमिन सिचिएको कथा सुनाएँ। हामी धेरैले त्यो कोशीको पानी पिउदा पनि डाँटीको रगत पिएका छौँ। त्यसैले हामीले सामन्ती शासनलाई खतम गर्ने अभियानमा जुटेका छौँ भनेर कुरा उठाएँ। तर मलाई पनि यसको

वारेमा छिपछिपे जानकारी मात्र थियो । त्यसैले मैले डाँटीको वारेमा जानकार कोहि महानुभाव उपस्थित हुनुहुन्छ भने विस्तृत जानकारी दिनु होला भनेर मन्चवाट अनुरोध पनि गरें ।

घाम अस्ताउन लागि सकेको थियो । आमसभाको कार्यक्रम सकियो । मानिसहरु तितर वितर हुन थाले । हुलवाट मानिसहरुलाई पन्छाउदै एकजना सेर्पा पहिरन पहिरेको वुढो मान्छे म तिर आए । मेरो हात च्याप्प समाउदै उहाँले भन्नुभो “नानी डाँटी थिइन् र उनी हाम्रै गाउकी चेली थिइन । उी सारै आँटी थिइ । तर मारे पापीहरुले उनलाई” । उहाँले एकै सासमा बताउनुभयो । मैले उहाँ जानकार व्यक्ति भएको अनुमान गरी हामी बस्ने टुंगो गरिएको वासस्थानमा लिएर गए । उहाँले विस्तारै वेलिविस्तार लगाउनुभयो । मैले ती सेर्पा बा को कुरा ध्यान दिएर सुने र डायरीमा टिपें । आफ्नो स्मरणमा भए जति कुरा उहाँले बताउनुभयो ।

“सोलुखुम्बु जिल्लाको पुलिका भन्ने गाँउमा डाँटी पुन्ने शेर्पाकी कान्छी छोरीको रूपमा जन्मनुभएको हो । डाँटी शेर्पाको तीन दिदि र एक भाइ गेल्बु थिए । जेठी लमे र माइली दिदिको विवाह भई सकेको थियो । साइली छोरी पुटी रोगी र कान्छी छोरी डाँटी चुम्बनी (शेर्पा धर्म अनुसार गुम्बामा वसी धर्म ग्रन्थ अध्ययन गरी आनी भएर वसेकी थिईन्) भएर वस्ने भएको कारण अविवाहित थिईन । दुईवटा छोरी अविवाहित वसेकोमा वावु पुन्नेलाई चिन्ता थियो । त्यसैले डाँटी शेर्पिनीको वुवा पुन्ने गोर्चाले वाम्चे वेशीको राम्रो घडेरीवारी अविवाहित दुइ दिदीवहिनीलाई अंशको रूपमा लेखिदिए । उक्त वारीमा पच्चिस पाथी मकैको बीउ लाग्थ्यो । सो वारी खेत विराउन सकिने थियो । त्यो जग्गा दिदीहरुलाई दिएको कुरा भाइ गेल्बु शेर्पालाई मन परेको थिएन ।

डाँटीको वुवाले दिदीहरुलाई वाबुले जग्गा दिएको कुरामा चित्त दुखाएको छ भन्ने कुरा गाउँको सामन्त मक्करध्वजले थाहा पाएको थियो । डाँटी शेर्पाको वाबुको देवशान भयो । वुवाको मृत्यूपछि भाई गेल्बु दिदीहरूसंग रिसाएको मक्करध्वजले थाहा पाए । मक्करध्वजले दिदीहरूसंग भाइ गेल्बु रिसाएको कुराको फाईदा लिने सोचाई वनायो । उक्त मौका छोपी आफ्नो विश्वासको मानिस लगाएर गेल्बुलाई घरमा भिकाए । दिदीहरुलाई वाबुले दिएको जग्गा

प्रेरणादायी महिलाहरु

गोल्बुवाट कपाली तमसुक गरी मक्करध्वजले लिए । उक्त कपाली तमसुक मक्करध्वजको भदा पर्ने चरीकोट चित्लाड बस्ने जनक वहादुर खड्काको नाउँमा जालसाजी गरी बन्दकी गर्ने नाममा राजीनामाको कपाली तमसुक गराई उक्त जग्गा आफ्नो कब्जामा पारे । गोल्बु निराक्षर भएको हुनाले के कस्तो कागजमा सहि गराए पत्तै पाएनन् । कागज गराईसकेपछि गोल्बुलाई पनि वेपत्ता पारीयो ।

सोलुखम्बुको चौलाखर्क गाउँमा मक्करध्वज वस्नेतको घर थियो । मक्करध्वज वस्नेतको छोराको नाम देवीध्वज हो । पुलिङ्ग र चौलाखर्क छिमेकी गाउँ हुन् । पहिला दुवै गाउँ सोलुखम्बु जिल्लामा पर्थे । हाल पुलिङ्ग ओखलढुंगा र चौलाखर्क सोलुखम्बु जिल्लामा पर्छन् । डाँटी शैपिनीलाई दिएको राम्रो जग्गामा धेरै अगाडिदेखि नै मक्करध्वज र देवीध्वज वस्नेतहरूको आँखा गडेको थियो । डाँटीले उनको भाईसंगसंगै गुम्वाका गुरुहरूसंग लेखपढ गर्न सिकेकी थिईन् । भाईले पढन मन गरेन । ऊ निरक्षर नै रह्यो । तर डाँटीले भने ध्यान दिएर पढिन् र मौकाको सदुपयोग गरिन् । डाँटीले राम्ररी लेखपढ गर्न जानेकी थिईन् । त्यसैले सामन्तहरूले उनलाई छक्याउन सक्दैन थिए ।

डाँटी शारीरिक रूपमा पनि हट्टाकट्टा जीउडाल भएकी अग्लो महिला थिईन् । यसो हेर्दा दुई तीन जना मान्छेलाई पछार्न सक्नेजस्तो लाग्थ्यो । उनी घरमा बुनेको खाँडीको दौरासुरुवाल र भोटिया टोपी लगाउँथिन् । खाँडी कै पटुकी बाँधेर खुकुरी भिर्थिन् । उनी महिला कमजोर हुन्छन् भन्ने कुरा पोशाकवाट प्रदर्शन हुने कुरालाई राम्रो ठान्दिन थिईन । समाजले उनलाई कमजोर नठानुन् भनि पुरुषको पोशाक लगाउन मन पराउँथिन् ।

डाँटी दयालु स्वाभावकी थिईन् । कोही विरामी भए विरामीलाई वोकेर अस्पताल वा भाारफुक गराउन लान्थिन् । गरीबहरूलाई सहयोग गर्न चन्द्रा समेत उठाउँथिन् । उनी गरीबहरूको रक्षा गर्न मन पराउँथिन् ।

भाइ गोल्बुले मक्करध्वजलाई जग्गा राजिनामा गरिदिएको कुरा केही समय पछि डाँटीले थाहा पाइन् । उक्त जग्गा हडपे पछि डाँटी मक्करध्वजलाई जग्गा सुम्पेर चुचचाप बस्न तयार भइन् । डाँटी मक्करध्वजको घरमा मेरो जग्गा भाइवाट किन लियौं भनि सोधपुछ गर्न गईन । उक्त दिन उर्दि

जारिगरी सिरूवा गाउँमा बाटो खन्ने कार्य भइरहेको रहेछ । बाटोमा जादाजादै सोही बाटो खनेकै ठाउँमा मकरध्वजसंग भेट भयो ।

डाँटीले मकरध्वज र देवीध्वजलाई वडो शिष्ट तरिकाले नमस्कार गरि नम्रता पूर्वक “मेरो जग्गा भाइ गेल्वाट राजिनामा गरी लिनु भएको चर्चा सुने यो कुरा के हो भनि हजुरसंग बुझन आएको ” भनीन् । डाँटीले यति के मात्र सोधेकि थिई मकरध्वज र देवीध्वज दुवै वावुछोरा रिसले आगो हुदै डाँटीलाई निकै गाली गरे । उनलाई जग्गाको हक छोड्न अर्को कागज गराउन खोजे । तर डाँटी मानिनन् । बाटो खन्ने आफ्ना मान्छेहरू लगाएर डाँटीलाई समाई पटुकाले पाता कसेर उनीहरूको घर लगे । घरमा लगेर पनि कागज गराउन बल गरे । डाँटीलाई मकरध्वजको घरको थाममा बाँधेर तीन चार दिन राखे । त्यसरी बाँधेर राखेपछि डाँटीले गाली गरिन् , सरापिन् । डाँटीले धेरै गाली गरिन् भनेर मकरध्वज रिसाउदै माइली वुहारीलाई “डाँटी राँडी कति कराइर हन्छे , गूहू ल्याएर खुवाई दे” भनि अराए । डाँटीलाई सक्त कुटपिट गरि गूहू ख्याईदिए । डाँटी मरासान्न अवस्थामा पुगिन । गुम्वाको चुम्बिनी भएकीले “मरेपाप लाग्ला ” भनेर विश्वासिलो मानिस देवी वहादुर वस्नेतको गोली भन्ने गाउँको घरमा बोकाएर पठाए । देवी वहादुर वस्नेतले डाँटीलाई तीन चार महिना घरमा राखेर स्याहार गरे । कुटेको चोट पटक बिस्तारै निको भयो ।

मकरध्वज गाउँको ठूलो सामन्त भएकोले वडाहाकिमलाई हात लिन गारो थिएन । वडाहाकिमको आदेशले उनी कहा पुलीस राखिएको थिए । मकर ध्वजको आदेशमा पुलीसहरू परिचालित हुन्थे । डाँटी को स्वास्थ्य अलिक ठिक भएपछि ओखलढुंगा सदरमुकाममा गई मकरध्वज र देवीध्वजको नाममा जग्गा लुट र कुटपिट सम्बन्धि नालिस हालिन् । डाँटी आफू अन्यायमा परेको कुरा लिएर अदालतको ढोका ढकढकाउन पुगिन् । गाउँका चुनौती रहित रजाई गरि रहेका सामन्त मकरध्वजलाई डाँटीले मुद्दा हाल्न गएको थाहा पाए पछि खपि नसक्नु भयो । गाउँकी शोपिनी आईमाईले आफूसंग जोरी खेलेकोमा रिसले आगो भए र डाँटीको मुद्दा नलिन अदालतमा उर्दि दिए ।

ओखलढुंगा अड्डामा मुद्दा नलिए पछि धनकुटा गौडामा मुद्दा हालिन । धनकुटा अदालतले डाँटीलाई मुद्दा हरायो । त्यसपछि उनले सर्वोच्च

अदालतमा न्याय माग्न आइन् । सोही समयमा ओखलढुंगाको वडाहाकिम क्षेत्र प्रताप थापा थिए । ओखलढुंगा जिल्लावाट बुद्धिजीवी सम्मेलनमा प्रतिनिधि केन्द्रमा पठाउनु पर्ने आदेश २०१४ सालतिर वडाहाकिमलाई आयो । वडाहाकिमले उक्त सम्मेलनमा देवीध्वजबस्नेतलाई बुद्धिजीवी सम्मेलनको केन्द्रिय प्रतिनिधि बनाएर काठमाण्डौ पठाउने निधो गरे । वडाहाकिमको निर्णयप्रति जिल्लावासीहरु धेरै असन्तुष्ट भएका थिए । डाँटीले यस्तो मौका गुमाउन तयार भईनन् । देवीध्वजजस्तो शोषक सामन्तलाई बुद्धिजीवी सम्मेलनमा प्रतिनिधि बनाएर पठाउनु अनुचित भयो भन्दै उनको नेतृत्वमा ठूलो विरोध भयो ।

देवीध्वज माला लगाएर अविरले रातै रंगिएर ठूलो साइत गरी बुद्धिजीवी सम्मेलनको प्रतिनिधि भएर ओखलढुंगावाट काठमाण्डौ हिडे । देवीध्वजलाई विदाई गर्न निकै मानिसहरु भेला भएका थिए । बाटोमा फूल माला र अविर लगाएर विदाई गर्ने मानिससंगै डाँटीले खरानी धसीदिएर विदाई गरिन् । डाँटीको खरानी देवीध्वजको अनुहार र जीउमा परेपछि साइत विग्रियो भनेर डाँटीलाई गाली गर्दै घर फर्किए । डाँटीलाई सुरक्षा कानुन अन्तरगत पुलिस लगाएर पक्राए । देवीध्वज भोलिपल्ट विहानै काठमाण्डौ रमाना भए ।

पंचायती शासन कालमा यस्ता घटना सामन्तहरुको अधिकार जस्तै हुन्थ्यो । यस्ता कुराको सामाजिक सुनुवाई हुने कुरै थिएन । तर, यी सबै कुरा हुदाहुदै पनि डाँटी एकलै सामन्तले गरेको अन्याय अत्याचारको विरुद्ध जुज्दै संघर्षमा उत्रिईन् । डाँटीमा प्रतिशोधको भयानक ज्वाला दन्किएको थियो । मकरध्वज र देवीध्वजलाई जहाँ भेटे पनि डाँटीले वेइज्जत गर्न थालिन् ।

सामन्त मक्कर ध्वजको अगाडी डाँटी अजंगको पहाड भएर उभिएकी थिईन् । त्यसरी सार्वजनिक रुपले वेइज्जति गरेको हुनाले देवीध्वज रिसले आगो भयो र डाँटीलाई मार्ने योजना शिघ्र कार्यन्वयन गर्ने अठोट गर्न थाल्यो ।

सम्मेलन सकेर देवीध्वज गाउ फर्कदा डाँटी छुट्ने वेला भएको थियो । मक्करध्वज र देवीध्वज मिलेर एउटा जाल बुने । डाँटी छुट्ने दिन रामेछाप जिल्ला वाम्ती बस्ने पदम वहादुर कार्की र निजकै जेठानी दिदीका छोरा जनक वहादुर कार्की (जो चोरी डाका गर्ने पेशाका मानिस थिए)

उनलाई विभिन्न प्रलोभन देखाई मकरध्वज र देवीध्वजको विरोधी भएको वहाना गरी डाँटीको घनिष्ठ मित्र बनाई, डाँटी छुट्ने दिन भेट्न पठाए ।

पदम बहादुर कार्की र जनक बहादुर कार्की दुवैले डाँटीलाई भेटी आफूलाई मकरध्वज र देवीध्वजले ऋण लिएको रकमको डवल तेवर तिरी सक्दा पनि ऋण चुक्ता गरिसकेको छैनौ भन्छन् भन्दै खुव दुःख दिएको गुनासो गरे । तिमी हामी दुवै मिलेर मकरध्वज र देवीध्वजको विरोधमा लडनु पर्छ, भनेर उकासे । सारै सरल र सोभी स्वभावकी डाँटीले साँच्चै पुरै विश्वास गरीन । उनीहरुले डाँटीको मिलेमतोमा मकरध्वजको हुडा भन्ने बारीको मकै वाली स्थानिय मानिस लगाएर लुटने योजना बनाए । त्यही बारीको मकै लुटेको मौकामा डाँटीलाई मार्ने योजना मकरध्वज र देवीध्वजले बनाएका थिए ।

उक्त कुरा डाँटीको सम्बन्धित शेर्पा जातको मानिसले थाहा पाए । डाँटीलाई तुरुन्तै एकान्तमा बोलाएर पदम बहादुर कार्की र जनक बहादुर कार्की दुवै मकरध्वजको डाका डकैत गर्ने पेशेवर मतियार हुन । तिमीलाई फसाउने उनहरुको योजना छ । त्यस्ता खराब पेशा गर्ने मानिससंग संगत गरी नहिंड । उनहरुलाई विश्वास नगर । तिमीलाई तिनीहरुले कहिले भलो चिताउदैन भनी संभाए । तर डाँटीले विश्वास गरिनन् । मकै लुटन मानिसहरु भेला भए , तर मकरध्वजको षडयन्त्र भएको कुरा डाँटीले थाहा पाई र उक्त योजनालाई कार्यन्वयन गरिनन् ।

उक्त दिन मकरध्वज बन्दुक लिएर गएको देखेर डाँटी छागोवाट खसेको जस्तो भइन् । छिरिड तेन्जिड पनि बन्दुक बोकेर डाँटीलाई बचाउन उपस्थित थिए । त्यस्तो दुर्घटनावाट बचाएकोमा उहाँले उक्त शेर्पा र छिरिड तेन्जिडलाई धन्यवाद दिइन् । उनी अझ सतर्क भएर हिडने र व्यवहार गर्न थालीन् । सोलुखम्बुको पंचायती व्यवस्थाका तात्कालिन नेताहरु छिरिड तेन्जिड र मकरध्वज हुन् । तर ति दुवै नेताहरु एक आपसमा विरोधि पनि थिए । त्यसले गर्दा मकरध्वज र देवीध्वजले डाँटीलाई बेइज्जत गर्ने र धेरै पटक मार्ने प्रयत्न गरे पनि छिरिड तेन्जिड र उनका मानिसहरुले बचाए ।

यो २०१५ साल तिरको कुरा हो । डाँटी काठमाण्डौमा आएकी थिईन् । एक दिन कालिकास्थानमा डाँटीले देवीध्वजलाई भेटी दुई हात जोडेर

प्रेरणादायी महिलाहरु

“मामा नमस्कार” भनिन् । नजिकै आए पछि “मलाई नरक ख्वाईस्” भनेर दुई हातले कठालो समाइ लछार पछार पारिन् । देवीध्वज जस्तो ठूला वडा मानिसलाई हात पात गरेकोमा डाँटीलाई चारखाल पुलिस अड्डामा राखे । देवीध्वजपनि संगसंगै थिए । डाँटी कोटको गोजीमा पत्रिका बोकेर हिड्थिन । पत्रिकाले गुँ सोरेर ल्याई र देवीध्वजको मुखमा “म धर्मको मान्छेलाई बाधेर गुँ ख्वाईस् , कुटेर मेरो करङ् भाचिस्” भन्दै गुँ दली दिई । त्यस वेला नेपाली कांग्रेसको मन्त्री देवान सिंहलाई भनाएर देवीध्वजत्यहीं दिन वेलुका छुट्यो । तर देवीध्वज घर (ओखलढुंगा) तिर गए पछि मात्र डाँटी छुटीन् ।

डाँटीले जिल्लाका साथै सर्वोच्चमा पनि मुद्दा हारिन् । सर्वोच्च अदालतमा मुद्दा हारेपछि न्याय खोज्न एकाविहानै राजदरवारको ढोका अगाडि गइन् । राजा महेन्द्रवाट न्याय पाउछु भन्ने विश्वास डाँटीको मनमा थियो । ढोकेलाई राजा महेन्द्रसंग भेटाई दिन अनुरोध गरिन् । तर डाँटीको गुहारलाई ढोकेले सुनेको नसुने भै गरिदियो । त्यसबखत राजालाई भेटन कहाँ त्यति सजिलो थियो र ? डाँटीको मनमा एउटा उपाय आयो । त्यहाँ खरीको ठूलो रुख थियो । तुरून्तै त्यस रुखमा चढिन् । आफ्नो कम्मरको पटुकी खोलिन् । त्यसको पासो बनाईन् र घाँटीमा लगाइन् । “राजाको दर्शन पाऊ, हैन भने यहिं भुण्डिएर मर्छु ” भनेर कराउदै ढोकेलाई दवाव दिईन् । सिपाहीहरु आएर “घाँटीको पासो खोल, हामी तिमीलाई राजासंग भेट गराउछौं ” भनि रुखवाट ओराले । तर उनीहरुले राजासंग भेट गराएनन् । उल्टै उनलाई बौलाही भनेर त्यहाँवाट लखेटे ।

राजालाई आफू अन्यायमा परेको कुरा सुनाएर न्याय पाउने ठूलो आशा थियो डाँटीको । राजासंग भेट गर्ने कुरामा पनि धोका भयो डाँटीको । डाँटी राजासंग भेट्ने जुक्तिको खोजीमा लागिन् । उनेले कुनै उपाय पाइरहेकी थिईनन् । त्यसैवेला राजाको पश्चिमाञ्चल भ्रमण हुदैछ भन्ने कुरा डाँटीले सुनिन् । राजा महेन्द्र पश्चिमाञ्चल सवारी हुनु भन्दा अघि नै रिडी पुगिन् । रिडीमा राजाको घोडामा सवारी थियो । पहरेदारहरुको बिचवाट डाँटी रूदै “सरकार अन्यायमा परे” भन्दै राजाको घोडाको लगाम समाउदै बाटो छेक्न पुगिन् । घोडाको लगाम समाउदै आफू अन्यायमा परेको वृतान्त राजालाई सुनाउन थालिन । आफ्नो कुरा सुनाई सक्दा नसक्दै उनलाई पुलिसले हटाई हाले ।

डाँटीको चाल ढाल देखेर सबै अगौठो मान्थे । उनलाई धेरैले “हावा खुस्केको” “बौलाही” भन्थे । पुलिसहरुले “किन दौरा सरूवाल लगाएकी” भन्दै जिस्काउदा “हावा खुस्केकोले बन्द गरेको” भनि दिन्थी ।

अब डाँटीको कुरा सुनि दिने मानिस नेपाल (काठमाण्डौं)मा कोहि पनि भएनन् । उहाँले गाउँ नै फर्किने योजना बनाइन् । डाँटी गाउँ फर्कदै गरेको कुरा मकरध्वजले थाहा पाए । मकरध्वज ले डाँटीलाई बाटोमा मार्ने निधो गरे । तर डाँटीको जिउ डाल र साहस देखेर एक दुई जनाले आक्रमण गर्न आँट गर्दैन थिए । २०१७ सालमा पंचायती व्यवस्थाको आगमनले गाउँका ठालूहरुको मनोबल बढेको थियो । मकरध्वज सोलु र ओखलढुंगाको सामन्ती रजौटा नै थियो । उनीहरुको चिठ्ठीको भरमा सबै काम हुन्थ्यो । मकरध्वज र देवीध्वजलाई डाँटीले जहींतहीं वेईज्जत गर्ने भएको हुँदा उनीहरुले डाँटीलाई मार्ने योजना बनाए । त्यो कुरा डाँटीले चाल पाएकि थिइन् । तर मकरध्वजले मार्छ भनेर डराएर बसी रहिनन् पनि । त्यसवेला ओखलढुंगावाट काठमाण्डौं आउन महिना दिन हिड्नु पर्थ्यो । उनी वाटोमा हिड्दा ढुंगामा लेख्दै हिड्थिन् - “यदि म हराएँ भने वा मरें भने म आफ्नो काल गतिले मरेको हुने छुईन । मलाई मकर ध्वज तथा देवीध्वजले मारेका हुनेछन् । तपाईं गाउँलेहरुले उनहरुलाई मेरो हत्यारा भनी पक्राउ गरी सजाय दिनु होला । यिनीहरुले मलाई आफ्नो कालगतिले मर्न दिने छैनन् । ”

सिरूवा, गोली, भूसिंगा र रावादोलुको गा.वि.स. विचमा पर्ने खोलाको पुल बनाउन उक्त गा.वि.स.का जनताहरुको हस्ताक्षर गराउन डाँटी सक्रिय भएर लागिन् । उक्त हस्ताक्षर लिएर काठमाण्डौं आएर योजना पार्न डाँटी घर वाट हिडिन । डाँटी लिखु खोलाको किनार कोरूण्डा गाउँको जनकको घरमा वास वस्न पुगिन् । उन आफ्नो सुरक्षार्थ जुनसुकै घरमा वास वस्दिन थिईन् । उहाँको वास वस्ने घर निश्चित हुने गर्थ्यो । सोही दिन वेलुका पदम वहादुर पनि जनकको घरमा आईपुगे ।

डाँटीले खाजा सामल बोक्ने भरियाको रूपमा आफ्नो जग्गा कमाउने मानिस साथ ल्याएकी थिइन् । वेलुका बेलैमा डाँटीलाई जनकको घरमा छाडेर भरिया बाबुको श्राद्ध भएकोले विहानै आईपुग्ने सर्तमा घर फर्किए । डाँटीले

प्रेरणादायी महिलाहरु

नभएको सबै उठेर गई सकेको कुरा बताए । भरियाले विश्वास गरेर आफ्नो भारि बोकि अनौठो मान्दै बाटो लागे । डाँटी भरियालाई छोडेर कहिले पनि त्यसरी हिड्दैन थिइन् । भरिया मनमा विभिन्न तर्कना गर्दै बाटोमा भेटिने मानिसहरुलाई सौध्दै हिडे । तर वटुवाहरु कसैले पनि भेटेको कुरा बताएनन् । काठमाण्डौ जादाँ आउंदा डाँटी पस्ने संभावित सबै घरहरुमा भरिया खोज्न गए । अमृत कार्कीको घरमा देखा नपरि बाटो काट्दैन थिए । त्यहाँ पनि “आएको छैन” भने पछि भरिया गाउँ फर्केर डाँटी हराएको खबर गाउँमा डाँटीकी दिदीहरुलाई गयो ।

डाँटी गाउँवाट हिडेको तर नेपाल (काठमाण्डौ)मा नपुगेको खबर डढेलो सरी गाउँ भरी फैलियो । चारैतिर उहाँको खोजि भयो । डाँटीको दिदी पुष्टि डाँटीलाई खोज्न काठमाण्डौसम्म आईन तर उनलाई भेटिनन् । डाँटीको दिदीहरु र गाँउलेले डाँटीलाई खोजे । तर उनलाई फेला पार्न सकेनन् । साँच्चै डाँटी हराईन्, सधैँकालागि हराईन् । गाउलेहरुले र डाँटीका दिदीहरुले मकरध्वज र देवीध्वजहरुलाई नै शंका गरे ।

डाँटीकी दिदी लमे ओखलढुंगा अदालतमा डाँटी हराएको र खोजिकोलागि सहयोग माग्नु उजुर गर्न गईन । तर मकरध्वजहरुले अड्डाका कर्मचारीहरुलाई हात लिईसकेको हुनाले अदालतले उजुर लिन मानेन । अदालतले उजुर दर्ता गर्न नमाने पछि उक्त कुरा उल्लेख गर्दै रामेछाप अड्डा, ओखलढुंगा अड्डा र राजाकोमा समेत तीन प्रति हुलाकवाट रजिष्टरी गरी उजुरी पठाईन् ।

दिन सधैँ उस्तै रहदैँन । परिस्थिति परिवर्तन भईरहन्छ । एक कान दुई कान गर्दै कुराहरु वाहिर आए । पछि गाउलेहरुले मकरध्वजको सन्तान तथा जनक र पदमलाई शंका गरे ।

लमेले दिएको रजिस्टरी उजुरी राजा महेन्द्रले पाए । राजाले उजुरी पढेपछि रिडीमा एउटा महिलाले आफू चढेको घोडाको लगाम समाएको घटना सभिक त्यहि महिला हो की ? भनी शंका गरी साच्चै त्यो महिला अन्यायमा परेको हो कि भनि राजाले टोली गठन गरी मुद्दा हेरी दिने भन्ने आदेश दिनका

प्रेरणादायी महिलाहरु

दुईवटा कुकुरको छाउरा पनि काठमाण्डौमा आफन्तलाई कोसेली दिन बोकेकी थिइन् ।

उनी वेलुकाको खाना खाइसकेर तलामाथि सुत्ने तरखर गर्दै थिइन् । त्यसैबखत पदम बहादुर पातमा कुराउनी लिएर तलामाथि आएँ । उक्त कुरा उनीमा विष हालेको छ भन्ने कुरा डाँटीले पत्तै पाउन सकिनन् । उहाँले पदम बहादुर र जनकलाई साह्रै विश्वासिलो मानिस बनाइसकेको थियो । त्यसको फाईदा लिएर मकरध्वज र देवीध्वजको योजना मुताविक डाँटीलाई पदम बहादुरले उक्त विष हालेको कुराउनी खान विशेष आग्रह गरे । डाँटीले पहिला खान मानिनन् । धेरै कर गरेपछि “भै हाल्यो त” भनेर मन राखिदिन मन नलागि नलागि अलिकति कुराउनी खाईन । विष हालेको कुराउनी खाएपछि उनलाई असर गयो । जनक र पदमको यस्तो योजना उनलाई थाहै भएन । उनी रन्धनिदै “मलाई वेताल पन्यो ” भनेर कराउन थालिन् । उनले वान्ता गर्न थालिन । उक्त वान्ता खाएर दुईवटै कुकुर पनि मरे ।

त्यसैवेला डाँटीको टाउकोमा पछाडीवाट कोदालीको पासोले हान्यो । तर डाँटी एक चोटले के मर्थिन र ? उनी टाँडको भ्यालवाट कोठेवारीमा हाम फालीन । देवीध्वजका मानिसहरू जनक र पदम पनि त्यहिं आए । डाँटीलाई विषको असरले छोडेको थिएन । अन्धकार रात थियो । उनले उम्कन प्रयास गरिन, तर सकिनन् । उनहरूको मुठभेड भयो कोठेवारी माडियो । डाँटीलाई काट्दा केराका धेरै थामहरू काटिए । त्यस गाउँमा धामी बसेको हुनाले डाँटीको गुहारको आवाज कसैले पनि सुनेनन् । धामीको ढ्याङ्गोसंगै डाँटीको आवाज विलायो । ज्यानमाराहरूले डाँटीलाई टुक्रा टुक्रा पारी काटे र राती नै लिखु खोलामा फ्याकिदिए । खोलामा भदौको भेल थियो । त्यहीं भेलमा डाँटीको गठिलो शरिर विलिन भयो । उनीहरूको डाँटीलाई मार्ने योजना सफल भएकामा दंग पर्दै आ-आफ्नो वाटो लागे ।

एकाविहानै भारी बोक्ने मानिस श्राद्ध सकेर डाँटीलाई छोडेको जनकको घरमा आईपुगे । त्यहाँ डाँटीलाई देखेनन् । आफ्नो भारी मात्र राखेकै ठाउँमा जस्ताको तस्तै थियो । जनकको घरमा जनकको आमा, जनकको गर्भवती पत्नी मात्र थिए । भरियाले उनीहरूलाई सोधे । तर विहानै उनीहरू उठ्दा डाँटी

साथै ओखलढुंगा र रामेछाप दुवै तिरवाट पनि उक्त मुद्दा हेरि दिई कारवाहीलाई अगाडि बढाउन आदेश दिए ।

उक्त आदेश बमोजिम ओखलढुंगावाट सर्जिमिनकालागि डोर वाम्चे पठाईयो । डोरमा खटिएका मानिसहरु वाम्चेमा थर्पू हालेर बसे । त्यसै बखत मक्करध्वजले विचारी, हल्दार र पुलिसहरुलाई आफ्नो घरमा खाना खाजा खाने बन्दोवस्त सहित बुईगलमा लुकाएर राखे । त्यसपछि डाँटीको पक्षमा बोल्ने वाम्चेको अध्यक्ष देव बहादुर कार्की, हरि बहादुर कार्की, मोहन बहादुर कार्की आदीलाई सर्जिमिन गर्न जान अघि मकरध्वजको घरमा बोलाए । मकरध्वजले पुलिसहरुलाई बुईगलमा लुकाएर राखेका थिए । उनीहरुले नम्बर टिपेको १८०० (अठार सय रुपैयाँ) दिदै पैसा सहित धुस दिएको अभियोगमा डाँटीका मानिसहरुलाई पक्राउ गरे । डाँटीको पक्षवाट सर्जिमिन गर्न मुल मानिसहरु नपुगे पछि उनहरुले एकलौटी आफ्नो पक्षमा सर्जिमिन गराए ।

रामेछापवाट सर्जिमिन गर्न डोर रावादोलु खटाईए । सर्जिमिनमा “डाँटीले जनकलाई गाई पाल्न दिएको थियो । वेलुका जनकको घरमा डाँटी पुगेकी थिइ । पदम र डाँटी बासको घ्याङमा कुरा गर्दै थिए” भनि वयान दिए । सर्जिमिनले डाँटी, जनक र पदम संगै भएको कुरा व्यक्त गर्‍यो । तर उनीहरु मिल्ने साथी भएकाले “डाँटीलाई मारेको शंका लाग्दैन” भने । “मुद्दा हेरि दिने” राजाको आदेशवाट बनेको प्रसिक््यूटरलाई जनकको आमा र पत्नीले साविकको वयान दिए । प्रसिक््यूटर डाँटीलाई मारेको किटान गर्‍यो । त्यही सर जिमिनको आधारमा डाँटीलाई मारेको अभियोगमा डाडठा धामी, मकरध्वज, देवीध्वज, जनक, पदम र जनकको श्रीमती पक्राउ परे । उनीहरुले मुद्दा ढिसमिस गर्न निकै कोशिस गरे । सर्वोच्च अदालतले लास नभेटिएको भनि पक्रिएका मानिसहरुलाई छोडे । उनीहरु काठमाण्डौमा नै लुकेर बसे । तर लमेले पुन राजा महेन्द्र जिरीमा सवारी भएको वेलामा अपराधिहरु फेरि छुटे भनि उजुरी गरेपछि मात्र जन्म कैदको फैसला गर्‍यो । डाँटीका दिदीहरु र गाउँलेहरुका साथै पनि भएकोले हत्यारालाई जेल सजाय गराउन सफल भए । मक्करध्वज र जनककी श्रीमती जेलमा नै मरे । देवीध्वज, पदम र डाडठा धामी १० वर्षको सजाय काटेर २०२८ साल तिर छुटे ।

प्रेरणादायी महिलाहरु

शोर्पा वाले डाँटी शोपिनीको कथा सक्दा साँभ ढल्किसकेको थियो । मैले मूर्ति जस्तो भएर डाँटीको बहादुरीको कथा सुनेँ । मैले शोर्पा बालाई धन्यवाद दिएँ र गरुँगो मनले विदा गरेँ । म गंभिर भएँ । मलाई वेलुका खाना खान पनि मन लागेन । म सौँचाईमा डुवेँ । एउटा महिलाले आफू अन्यायमा परेको कुराको उठान गर्न हिजोको समाजमा कति कठिन थियो । आज कल्पना गर्दा पनि डर लाग्छ । त्यो रात आँखामा निद्रा पनि राम्ररी परेन, छट्पट्टीका साथ रात वित्यो । अहिले पनि महिलाहरुलाई सहासका साथ अगाडि बढन कठिन छ धेरै चुनौतीहरुको सामना गर्नु पर्छ । चुनौतीलाई अवसर ठान्दै महिलाहरु अगाडि बढ्नुपर्छ । त्यस्ता कैयौँ साहसी र वीरङ्गना महिलाहरु ठूलावडा भनाउदा सामन्तहरुको अन्यायको विरुद्धमा लडिरहेका होलान् । उनीहरु लडदा लड्दै मृत्यू वरण गरेका होलान् । डाँटीले भै सहयोगको हात र साथहरुको अपेक्षा गरि रहेका होलान् । उनीहरुको इतिहास खोजेर प्रकाशमा ल्याउनु पनि हाम्रो आजको जिम्मेवारी हो । 'पुरानो डायरी खोतल्दा पाएको टिपोटलाई यसै सिलसिलामा प्रस्तुत गर्ने जमर्को गरेकी छु ।'

